

Boğaz Gemileri

İstanbul'da vapur gezintisine çıkmak bende şehrin içinde hareket ettiğim duygusunu değil, şehrin içindeki konumumu, hayatımın diğer hayatlar arasındaki yerini gördüğüm duygusunu uyandırır. İstanbul, kendisini oluşturan büyük su kütlelerinin, Boğaz'ın, Haliç'in, Marmara Denizi'nin çevresinde konumlandığı için, şehri şehir yapan bütün o binalar, pencereler, kapılar bu sulara, denizlere olan yakınlıkları, yükseklikleri, bakış açıları ile anlamlandırılır. Şehirde yaşayan, sokaklarında gezinen bütün o insanlar da, akıllarının bir köşesiyle bu sulara ne kadar yakın ne kadar uzak olduklarını bilirler. Pencerelerinden denizi görenler ise (eskiden mutlu bir azınlık değildi onlar), bir aşağı bir yukarı gidip gelen Şehir Hatları vapurlarına baktıkça, şehrin bir merkezi, bir başlangıcı, bir bütünlüğü olduğunu hissettikleri gibi, her şeyin iyi kötü yolunda gittiğini de sezerler.

Sabah akşam uzaktan gördüğümüz bu vapurların birine binip şehrin bir yanından ötekine gitmek, bir gezintiye çıkmak, bu yüzden, şehrin içindeki dünyadaki yerimizi dışarıdan görmenin zevklerini verir. Bundan kırk yıl önce, Adalar'dan Karaköy'e yaklaşan bir gemideyse eğer, ağabeyimle ben, bizim mahallenin yüksek apartman binalarını kim ilk görecek,

bizim evin pencereleri ilk ne zaman belirecek diye heyecanlanırdık. Tanıdığımız sokakları, “yüksek yapıları”, büyük reklam panolarını, onları daha iyi görmek için çıktığımız vapurun üst katından, kaptan köşkünün yakınındaki bir yerden ilk gördüğümüzde, bir hayal kırıklığına kapılırdık. Bütün hayatımızı geçirdiğimiz sokaklar, göre göre biçimleri hafızamıza hiç silinmemecesine işlemiş büyük binalar, aklımızın bir köşesiyle sabah-tan akşama kadar yeniden okuduğumuz reklam panoları, denizin içindeki bu hareketli bakış açısından hem daha önemsiz, hem de daha sıradan görünürdü. Kendi sokağınızı, evinizi uzaktan görmenin çocuksu heyecanı (hâlâ İstanbul’da vapura her binişimde aradığım bir heyecan) yanında, ruhunuza iç karartıcı bir bilginin gölgesi düşerdi: Hepsi birbirine benzeyen şehirdeki milyonlarca pencere, yüz binlerce bina gibi, sizin hayatınız da hiç ummadığınız kadar diğer hayatlara benzerdi.

Gemiden şehre bakıp bizim başkalarına ne kadar benzediğimizi hissettirdiği gibi, şehrin hepsi birbirine benzeyen o pencerelerinin birinden gemilere bakış da, tem tersi bir duyguya sürüklerdi bizi: Başkalarından ayrı ve benzersiz olma isteği duyardık. Tıkış tıkış şehrin ortasındaki suyun içinde tek başına yukarı aşağı giden şehir hatları gemisinin verdiği özgürlük duygusu yüzündendi bu. Amcamlar ve babam birbirlerine çok benzeyen bu kırk küsur geminin her birini, çok uzaktan siluetlerini bile görüyor olsalar, adları ve numaralarıyla tanırlardı. Bazısının bacasının külahı ötekilerden biraz daha uzun ya da biraz daha eğik, kimisinin kaptan köşkü biraz yüksek, kimisi biraz daha kısa ve tıkız, kimisinin burnu biraz yüksek ya da kıcı biraz daha geniş olurdu. Çok uzaklardan yaklaşmakta olan bir Boğaz gemisini, babam siluetinden bir anda tanıyıp adını ve numarasını söyleyince, ona hayranlıkla bu işin sırrını bir kere daha sorar ve gemiler arasındaki bütün o küçük farklılıkları öğrenebilmenin ne kadar zor olduğunu anlardık. Babam ve amcamlar bu gemilerden birini kendi gemileri gibi beller, onu Boğaz’da her görüşlerinde uğurlu rakamlarıyla karşılaşmış biri gibi sevinir, biz çocuklara bu geminin tarihi, özellikleri, görünüşlerindeki soylu havanın nedenleri hakkında bil-

gi verirlerdi. Bacasının kûlahının inceliği ve eğilimindeki zerafeti görüyor, fark edebiliyor muyduk? Akıntıyla sürüklenirken, bir yandan da hafif sağa yatışındaki dengeyi anlıyor muyduk? Gemi iyice sahile yaklaşmış bizim dikilmekte olduğumuz Akıntıburnu'ndan dönerken, hep birlikte kaptana el sallardık. O zamanlar Akıntıburnu'nun köşesinde Şehir Hatları gemilerinin gidiş gelişlerini işaret eden kırmızı-yeşil bayraklı bir görevli olurdu.

Kömürle çalışan bu gemilerin bacalarından kalın, koyu, siyah dumanlar çıkardı. Rüzgârsız günlerde bu yoğun ve koyu dumanlar, geminin Boğaz'da çizdiği kıvrımları işaret eden upuzun bir çizgi şeklinde gökyüzünde asılı kalırdı. İleride ressam olmayı dilediğim çocukluk ve gençlik yıllarımda, suluboya ile yaptığım Boğaz manzaralarını bitirdikten sonra, resme Şehir Hatları gemisinin bacasından bütün gökyüzüne dağılan dumanlar eklemek beni mutlu ederdi. Çevre kirliliğine ilişkin onca kötülüğe rağmen, bir rıhtımda, bir şehrin sahilinde bir gemi ile bacasından çıkan dumanların resmi bana hâlâ zevk verir. Flaubert'in *Duyusal Eğitim* adlı romanının ilk cümlesi, bir geminin bacasından çıkan dumanları tasvirle başladığı için de hiç aklımdan çıkmaz.

Babamla amcamdan örnek alarak, ağabeyimle ben de Boğaz gemilerinden birer tanesini kendi gemimiz olarak mimledik. Çocukluğumuzda nerede görürsek sevindiğimiz, birbirimize gördüğümüzü söylediğimiz bu gemiler aşağı yukarı bizim yaşımızdaydı ve 1950'lerin başından beri Boğaz'da ve Adalar arasında hâlâ da gidip geliyorlar. Liverpool'dan getirilip Paşabahçe adı verilen ve bacasının yassılığı ile diğer iki kardeşinden ayrılan "benim gemim", amcamın kaptana rica etmesi üzerine, 1958 yılında bir yaz akşamı Heybeliada'daki evimizin önünden geçerken, sırf benim için düdüğünü iki kere öttürmüştü. Bir önceki gün kaptanla konuşan ve bu konuda ondan söz alan amcam haberi bana vermiş, ben de bütün gün Paşabahçe'nin evimizin önünden geçeceği akşam saatini ipe çekmiştim. Yaz sonunda, erken gelen karanlıkta çam ağaçlarının ve karşıdaki adamın arkasından ışıklar içindeki geminin belirmediğini görün-

ce birden sabırsızlığa kapılarak denize doğru koşmuş, bahçedeki merdivenlerin en üst noktasında ürpererek beklemiştim. İki ada arasında tam beklediğim yerdeyken, geminin benim için iki kere düdüğünü öttürdüğü anı unutamam hiç. Önce bu büyük olaya inanmamıştım. Geminin derinden gelen düdüğü rüzgârsız, kıpırtısız gecede Adalar ile dağlar arasında yankılanmış, bir sessizlik olmuştu. Bütün doğayı ve dünyayı, bir an, bir rüyadaki gibi içimde hissetmiş, sonra da yirmi metre ötede ağaçların arasında mutfağın yanı başında akşam yemeği yiyen kalabalık ailemin (babaanne, amca, anne-baba vs.) hep birlikte bağırarak, alkışlayarak geminin bana yolladığı selamı kutlayışını işitmiştim. Olaydan otuz üç yıl sonra, Boğaz'a bakan yazıhanemden Paşabahçe gemisini her gün hâlâ bir-iki kere görüyorum ve bu, günün sıradışı mutluluklarından biri.

Paşabahçe elli yıldır Boğaz'ın iki yakası ile Adalar arasında gidip gelmesine rağmen, eski Boğaz gemilerinin insana verdiği süreklilik ve zerafet duygusu yavaş yavaş çekip gidiyor. Boğaz iskelelerinin pek çoğu kapandı, bazıları lokantaya çevrildi, bazıları acımasızca sökülüp atıldı. Amcamların ve babamların bacası numaralarını ve silüetlerini tanıdığı 1940'lardan kalma Boğaz gemilerinin, turistik lokantaya çevrilen bir-ikisi hariç hepsi huradaya ayrıldı, söküldü, yok oldu. Ama Boğaz'da bazı eski gemiler hâlâ çalışıyor, hâlâ geminin yan tarafında oturup bütün İstanbul'u ev ev seyreden yolcular, güverteye çıkıp Boğaz'ın sert havasını koklayanlar, sabahları işe giderken gemide çay içip gazete okuyan yüz binlerce insan var. Bu yazıyı yazdığım yazıhanemin penceresinin önünden geçen Boğaz vapurlarının arkasında, özellikle kış günleri o çok sevdiğim beyaz lekeler kalabalığı beliriyor. Kendilerine atılan simit ya da ekmek parçalarını havada ustalıkla kaptırıyorlar bunlar. Kışları Boğaz gemilerinde martılara ekmek atan birisi her zaman olur. Kaybolup gitmekte olan şey, gemilerin tek tek insanlarla kurduğu ilişki; kendimizi gemilerle özdeşleştirme yeteneğimiz, gemileri adları ve numaralarıyla tanıyıp onlara sıradan bir gemi gibi değil, bir şahsiyet gibi davranabilme yeteneğimiz. Eskiden üç katlı Şehir Hatları gemileri yalıların önünden geçerken, üçüncü katta-

ki kaptan ile, üçüncü katta sofraya kuran hülyalı ev kadını bir an göz göze gelirlerdi. Şimdiyse Norveç'ten getirilmiş ve içleri sessiz ve havasız birer sinema salonuna benzeyen hızlı katamaranların içinde yolcular, pencereden dışarıya değil, içerideki televizyona bakıyorlar.

Boğaz gemilerini en çok geceleri bir iskeleye bağlanıp dinlendikleri zaman severim. Iskele kenarında bir meyhanedeysek eğer, geminin büyük ve yüksek burnu, meraklı ve otoriter bir baba gibi soframızdaki sohbetlere uzanır; arada bir gözümüzün kenarıyla onu görüp aklımızdan geçiririz. O sırada kaptan, kamarasında sigara içmekte, tayfalar hortumlarla güverteleri yıkamaktadır. Saat çok geç, hava çok sıcaksa, bütün gün binlerce kişinin koşturduğu iskelenin kenarındaki banklardan birinde bir tayfa pijamasıyla uyumakta, bir başkası karşı bankta Boğaz'ın karanlığına bakıp sigara içmektedir. Gecenin o saatinde, sessizlikte iskeleye halatlarla bağlı duran gemi, dinlenen sağlıklı ve güzel bir insana benzer.